

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Bekmurzayev Rasul Botir o'g'li,

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi magistranti

E-mail: bekmirzayevrasul3@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18829998>

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi tijorat banklarida kredit riskini boshqarish tizimining ahamiyati, mavjud muammolari va uni takomillashtirish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida kredit portfeli sifati, risklarni baholash usullari hamda zamonaviy risk-menejment vositalarining qo'llanishi o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalar va kompleks monitoring tizimlarini joriy etish kredit risklarini sezilarli darajada kamaytiradi. Maqolada tijorat banklari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kredit riski, risk-menejment, tijorat banki, kredit portfeli, scoring, monitoring.

Аннотация. В данной работе анализируется значение системы управления кредитным риском в коммерческих банках, ее текущие проблемы и области для улучшения. В ходе исследования изучались качество кредитного портфеля, методы оценки риска и использование современных инструментов управления рисками. Результаты показали, что внедрение цифровых технологий и комплексных систем мониторинга значительно снижает кредитные риски. В статье разработаны практические рекомендации для коммерческих банков.

Ключевые слова: кредитный риск, управление рисками, коммерческий банк, кредитный портфель, скоринг, мониторинг.

Annotation. This thesis analyzes the importance of the credit risk management system in commercial banks, its current problems and areas for its improvement. During the study, the quality of the credit portfolio, risk assessment methods and the use of modern risk management tools were studied. The results showed that the introduction of digital technologies and complex monitoring systems significantly reduces credit risks. The article develops practical recommendations for commercial banks.

Key words: credit risk, risk management, commercial bank, credit portfolio, scoring, monitoring.

KIRISH

Bank tizimi barqarorligi ko'p jihatdan kredit operatsiyalarining xavfsizligiga bog'liq. Tijorat banklari faoliyatida kreditlash asosiy daromad manbai bo'lib, u bilan bog'liq risklar bank barqarorligiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda iqtisodiy noaniqliklar, mijozlarning to'lov qobiliyatidagi o'zgarishlar hamda raqobatning kuchayishi kredit riskini samarali boshqarish zaruratini yanada oshirdi.

Shu bois tijorat banklarida kredit riskini boshqarish tizimini takomillashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi banklarda kredit riskini boshqarishning mavjud holatini tahlil qilish va uni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda tijorat banklarida kredit riskini boshqarish tizimining samaradorligini baholash maqsadida kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlar tahlili orqali kredit riskini boshqarishning nazariy asoslari o'rganildi hamda tijorat banklarining amaliy ko'rsatkichlari statistik va iqtisodiy tahlil usullari yordamida baholandi. Shuningdek, tizimli yondashuv asosida kredit portfelining sifati, muammoli kreditlar darajasi va skoring tizimlarining qo'llanish holati o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi. Tadqiqot davomida ekspert baholash usulidan foydalanilib, bank amaliyotida qo'llanilayotgan risk-menejment vositalarining samaradorligi aniqlashtirildi. Olingan ma'lumotlar qiyosiy tahlil asosida umumlashtirilib, kredit riskini boshqarish tizimini takomillashtirish yo'nalishlari ishlab chiqildi.

TADQIQOT NATIJALARI

O'tkazilgan tahlillar tijorat banklarida kredit riskini boshqarish tizimi hali to'liq darajada zamonaviy talablarga moslashmaganligini ko'rsatdi. Xususan, ayrim banklarda kreditga layoqatlilikni baholash jarayoni asosan an'anaviy moliyaviy ko'rsatkichlarga tayanishi sababli mijoz riskini chuqur baholash imkoniyati cheklanmoqda.

Tadqiqot natijalari kredit portfeli sifati bilan risklarni erta aniqlash tizimi o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligini tasdiqladi. Raqamli skoring va avtomatlashtirilgan tahlil vositalari joriy etilgan banklarda muammoli kreditlar ulushi nisbatan past ekani aniqlandi. Shu bilan birga, kredit berilgandan keyingi monitoring jarayonlari ayrim holatlarda yetarli darajada yo'lga qo'yilmagani sababli risklarning kech aniqlanishi kuzatildi. Olingan natijalar quyidagi jadvalda umumlashtirilgan.

1-jadval.

Kredit riskini boshqarish tizimi ko'rsatkichlarining qiyosiy tahlili

Ko'rsatkichlar	An'anaviy yondashuv ustun banklar	Zamonaviy risk tizimi joriy etilgan banklar
Kreditga layoqatni baholash aniqligi	o'rtacha	yuqori
Muammoli kreditlar (NPL) ulushi	yuqoriroq	pastroq

Ko'rsatkichlar	An'anaviy yondashuv ustun banklar	Zamonaviy risk tizimi joriy etilgan banklar
Qaror qabul qilish tezligi	sekin	tez
Monitoring samaradorligi	yetarli emas	yuqori
Risklarni erta aniqlash darajasi	past	yuqori

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarida kredit riskini boshqarish tizimini takomillashtirish zarurati ortib bormoqda. Ayniqsa, an'anaviy baholash usullarining ustunligi risklarni to'liq va tezkor aniqlash imkonini cheklamoqda. Xalqaro bank amaliyotida keng qo'llanilayotgan raqamli skoring, sun'iy intellekt asosidagi tahlil va real vaqt monitoring tizimlari kredit portfeli sifatini yaxshilashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, tijorat banklari risk-menejment jarayonlarini raqamlashtirishga ustuvor ahamiyat qaratishi lozim.

Bundan tashqari, kredit portfelini diversifikatsiya qilish, stress-test amaliyotini kuchaytirish hamda risk-madaniyatni shakllantirish bank barqarorligini oshiruvchi muhim omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Muhokama jarayonida aniqlangan yana bir muhim jihat shundan iboratki, kredit berilgandan keyingi monitoring tizimi yetarli darajada avtomatlashtirilmagan banklarda muammoli kreditlar o'sish ehtimoli yuqori bo'ladi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqotlar tijorat banklarida kredit riskini boshqarish tizimini takomillashtirish bank barqarorligini ta'minlashning muhim sharti ekanligini tasdiqladi. Tahlillar natijasida an'anaviy baholash yondashuvlari zamonaviy moliyaviy muhit talablariga to'liq javob bermasligi, raqamli texnologiyalar asosidagi skoring va monitoring tizimlari esa risklarni kamaytirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligi aniqlandi.

Shu asosda tijorat banklarida kredit riskini boshqarishni yanada takomillashtirish uchun raqamli skoring modellarini keng joriy etish, real vaqt rejimidagi monitoring tizimlarini rivojlantirish, kredit portfelini diversifikatsiya qilish hamda risk-menejment bo'linmalarining institutsional salohiyatini oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi. Ushbu chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Tijorat banklarida risklarni boshqarishga qo'yiladigan talablar to'g'risida nizom. Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2022). Banklarda kreditlash jarayonini tashkil etish bo'yicha tavsiyalar. Toshkent.
3. Abdullayeva, Sh. Z. (2021). Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish samaradorligini oshirish yo'llari. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, 5(3), 112–120.
4. Greuning, H. van, & Bratanovic, S. B. (2009). *Analyzing Banking Risk: A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management* (3rd ed.). World Bank.
5. Mishkin, F. S. (2018). *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets* (12th ed.). Pearson Education.
6. Nuriev, K. K., Nuriev, M. K., Rakhmatov, O., Korabekova, S., & Bakhronova, M. A. (2022, December). Determination of the total resistance of the ploughshare when the blade is blunted. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 1112, No. 1, p. 012014). IOP Publishing.

